

UPPROP: RÄKNA EKOLLON PÅ SKOGSEK

Nils-Erik Norrby

Är det dags för ett miljöövervakningsprogram för skogsek? Sommaren 2019 och 2020 gjordes försök att ta fram arbetsmetodik som skulle kunna användas av allmänheten för att studera utvecklingen av ekollon. Detta försök fortsätter under 2022 men mer underlag behövs - därför görs detta upprop efter fler som kan bidra med inventeringsdata.

Det är ett välkänt faktum att mängden ekollon hos skogsek (*Quercus robur* L.) varierar från ett år till ett annat. Traditionellt har år med mycket ekollon benämnts som "goda ollonår". Forskning och datainsamling har genomförts i andra länder, däribland Schweiz, Danmark, Tyskland och USA i syfte att klargöra vilka faktorer som påverkar fruktsättning inom släktet *Quercus*. Någon entydig förklaring till kraftiga variationer i mängden ekollon över tid har dock hittills inte gått att fastställa.

Vetenskapliga studier som omfattar blomning, fruktutveckling samt volym och kvalitet hos mogna ekollon under en följd av år och över ett större geografiskt område i Sverige saknas. I historiska källor, däribland årsberättelser från skogsvaktare, finns dock uppgifter om tillgången till ekollon och bokollon som är värda att beakta.

Praktiska mätsvårigheter

Frånvaron av studier i Sverige och det begränsade antalet studier i flera andra länder är något anmärkningsvärd inte minst med

Unga ekollon ("kart") inventeras för att få en prognos över mängden ekollon. Foto: Klas Pernebratt, 23 juni 2022 i Alnarpsparken.

tanke på ekens omtalade betydelse för ett stort antal arter, men kanske inte förvånande. En förklaring kan vara praktiska svårigheter att nå ekarnas kronor samt mäta mängden ekollon som fallit från enskilda ekar. Dessutom växer eken ofta i bestånd i skogsmark eller skogsbryn där det kan vara svårt att fastställa från vilket träd ett ekollon fallit. Ytterligare skäl kan vara svårigheten att skilja påverkan från väderlek, angrepp av frostfjäril och skattning från fåglar och däggdjur från fysiologiska processer hos det enskilda trädet. Vidare kan skogsek hybridisera med bergesk.

Eken är vindpollinerad vilket gör det omöjligt att veta vilken pollenföräldern till ekollon är. Molekylära studier har komplicerat bilden av systematiken inom släktet *Quercus*. Detta i synnerhet när det gäller hybridisering mellan skogsek och bergek.

Ny metodik behövs

Svårigheterna till trots anser jag att det vore angeläget att försöka utveckla metodik anpassad för svenska förhållanden där ekens blomning, fruktutveckling samt volym och kvalitet hos mogna ekollon kan studeras i en följd.

Resultaten skulle kunna användas i sökande efter indikatorer på hälso-tillståndet hos ekbestånd och långsiktiga miljöförändringar i ekosystem där eken är en nyckelart. Jag ser ekens livslängd som en möjlighet att följa miljöförändringar på samma plats under mycket lång tid. Samtidigt kan ett exempel på en aktuell fråga vara om det finns samband mellan variation i mängden ekollon och populationsutveckling hos vildsvin.

Del i miljöövervakningen?

Sveriges nationella program för miljöövervakning har under lång tid tagit hjälp av allmänheten. Dagfjärilsövervakningen och häckfågeltaxeringen är exempel där frivilliga årligen rapporterar in observationer till forskare enligt fastställda rutiner. Skulle liknande rutiner kunna skapas för att studera skogsek?

Denna fråga var en anledning till att jag sommaren 2019 försökte utveckla arbetsmetodik för att bedöma hur stor andel "kart" hos skogsek som utvecklades till mogna ekollon. "Kart" är en benämning som främst används om äpplen under tidiga utvecklingsfaser men i brist på ett mot-

svarande begrepp för ekollon väljer jag att använda detta även här.

Räkna kart på ekskott

Min metodik 2019 bestod i att jag vid minst två tillfällen från juni till september räknade kart på fem skott som valts ut slumpmässigt inom fem sektorer som fördelades jämnt runt kronans omkrets. Samtliga urval gjordes från marknivå. Totalt ingick ca 30 ekar i Östergötland, Småland, Gotland och Skåne i försöket. Insamlade data är inte publicerade och ska främst betraktas som metodutveckling, men kan rekvireras från författaren.

Metodutvecklingen fortsatte sommaren 2020. Synpunkter hade då inkommit från forskare som ansett att karträkning bör ske på fasta punkter. Av detta skäl testade jag metoder att märka ut grenar och skott.

Sommaren 2022 följer jag åter kartutvecklingen hos några av de ekar som ingick i studien 2019 men fler ekar skulle behöva följas över ett större geografiskt område. Kontakta gärna mig om du vill rapportera in data från ekar i din hemtrakt.

Min ambition är att under de närmaste åren också utveckla metodik eller anpassa metodik som används utomlands vid studier av blomning och mogna ekollon. Men det skulle behövas en diskussion inom Ekfrämjandet och forskarvärlden om vilka metoder, både vad gäller blommor, kart och ekollon, som är lämpligast. ■

Om författaren

Nils-Erik Norrby är biolog (M.Sc.) och jobbar som konsult inom mark- och miljöriätt.

072-525 18 48

